

Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Erzincan University Journal of Social Sciences Institute

2021-Özel Sayı (20. Bölge Bilimi ve Planlama Kongresi- E-ISSN-2148-9289)

TR31-İZMİR BÖLGESİ SEKTÖREL YOĞUNLAŞMA ANALİZİ

Sectoral Specialization Analysis Of TR31- Izmir Region

DİLARA TEKİN

Yüksek Lisans, Ege üniversitesi, İktisat Bölümü
Master, Ege University, Department of Economics
dilaratekin@gmail.com
Orcid: 0000-0002-9438-7984

Atıf/©: TEKİN, Dilara (2021). TR31-İzmir Bölgesi Sektörel Yoğunlaşma Analizi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 14 Sayı, ss. 98-106

Citation/©: TEKİN, Dilara (2021). Sectoral Specialization Analysis Of Tr31- Izmir Region, Erzincan University Journal of Social Sciences Institute, Year 14, Special Issue, pp. 98-106

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü-Article Types : *Araştırma/Research*
Geliş Tarihi-Received Date : *30.06.2021*
Kabul Tarihi-Accepted Date : *30.09.2021*
Sayfa Numarası-Page Numbers: *98-106*
Doi : *10.46790/erzisosbil.960019*

Notlar/Notes

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/Intihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

TR31-İZMİR BÖLGESİ SEKTÖREL YOĞUNLAŞMA ANALİZİ

Sectoral Specialization Analysis Of TR31- Izmir Region

DİLARA TEKİN

Öz:

Ulusal kalkınma sürecinin dengeli ve sürdürülebilir olması bölgesel kalkınma ile desteklediği sürece mümkün olabilmektedir. Ulusal kalkınmanın sağlanabilmesi yönünde belirlenen makroekonomik politikaların her il ve bölgenin kendi dinamiklerine has, güçlü ve avantajlı yönlerinin temel alınarak sektörel ve bölgesel düzeyde belirlenen plan, proje ve politikalarla desteklenmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda gerçekleştirilecek yatırımlar ile bölgenin rekabetçi gücü artmakta, dengeli ve sürdürülebilir bir bölgesel kalkınmayı mümkün kılmaktadır. Bölgenin öne çıkan, kümelenme potansiyeline sahip, yoğunlaşmış sektörlerinin belirlenmesi bölgenin rekabetçi gücünün artırılması hususunda oldukça önemli olmakla beraber anahtar sektörlerin belirlenmesi bölgelerarası farklılıkların en aza indirgenmesi ve bölgesel kalkınma politikalarının belirlenmesi ve başarısı açısından önemli bir nokta olmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmada TR31- İzmir Düzey-II Bölgesinde bölgenin karşılaştırmalı üstünlüğünün geliştirilmesi ve bölgesel rekabetçi üstünlüğünün sağlanabilmesi adına yoğunlaşmış veya kümelenme potansiyeline sahip sektörlerinin tespit edilmesi ve değişiminin ortaya konulması adına Yoğunlaşma Katsayısı (LQ) Analizi yapılmıştır. Analizde istihdam ile ithalat ve ihracat olmak üzere iki farklı veri seti ele alınmıştır. Yapılan analiz sonucunda istihdam verileri kapsamında sanayi sektörünün, ithalat ve ihracat verileri kapsamında ise bilgi ve iletişim ihracatının öne çıktığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma, Yoğunlaşma Katsayısı, TR31 Bölgesi

Jel Kodları: L52, R12, R58

Abstract:

The process of national development can only become balanced and sustainable as long as it is supported by regional development. It is important to support the macroeconomic policies determined to make national development possible with plans, projects and policies determined at the sectoral and regional level based on the strengths and advantageous aspects specific to each province and region's own dynamics. With the investments to be made in this direction, the competitive power of the region will increase and a balanced and sustainable regional development will be possible. Determining the prominent, concentrated sectors of the region with clustering potential is very important in increasing the competitive advantage of the region, while determining the key sectors is an important point in terms of minimizing interregional differences and determining and success of regional development policies. According to this study Location Quotient (LQ) Analysis was carried out in order to determine the concentrated or clustering potential sectors in the TR31- Izmir NUTS-II Region in order to develop the comparative advantage of the region and to ensure the regional competitive advantage. In the analysis, two different data sets, namely employment and import and export, were discussed. As a result of the analysis, it was found that the industrial sector in the scope of employment data, and the export of information and communication within the scope of import and export data came to the fore.

Keywords: Regional Development, Location Quotient, TR31 Region

JEL Codes: L52, R12, R58

1. GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte artan bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları yığılma ekonomileri, yerleşme veya kentleşme ekonomileri olarak adlandırılan yeni bir çalışma alanını ve yaklaşımı beraberinde getirmiştir. Bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları geçmişten günümüze süregelen yapısal bir sorun olarak karşımıza çıkmakta, toplumsal ve ekonomik sorunları, negatif dışsallıkları beraberinde getirerek bölgesel düzeyde olduğu kadar ulusal düzeyde de bir sorun teşkil etmektedir. Sektörel yoğunlaşma ve kümelenme yapıları, coğrafi yakınlık ve ekonomik faaliyetlerin belirli bir mekân veya bölgede yoğunlaşması ile beraberinde bilgi yayılımının ve teknolojik gelişmenin sağlaması ve hız kazanması, ağ yapılarının oluşması, yatırımcının dikkatinin ilgili sektöre ve bölgeye çekilmesi ile yatırımların artırılması gibi bir çok fayda sağlarken pozitif dışsallıklar yaratması ve ilgili sektörün ve bölgenin rekabetçi gücünü artırması hususlarında önemli olmaktadır.

Ulusal kalkınma sürecinin dengeli ve sürdürülebilir olması bölgesel kalkınma ile desteklendiği sürece mümkün olabilmekte, ulusal kalkınmanın sağlanabilmesi yönünde belirlenen makroekonomik politikaların sektörel ve bölgesel düzeyde belirlenen plan, proje ve politikalarla desteklenmesi önem arz etmektedir. Yürütülecek plan, proje ve politikaların belirlenmesinde her il ve bölgenin kendi dinamiklerine has, güçlü ve avantajlı yönlerinin temel alınması hususu, bu doğrultuda gerçekleştirilecek yatırımlar ile bölgenin rekabetçi gücünü arttırmakta, dengeli ve sürdürülebilir bir bölgesel kalkınmayı mümkün kılmaktadır. Bölgenin öne çıkan, kümelenme potansiyeline sahip, yoğunlaşmış sektörlerinin belirlenmesi bölgenin rekabetçi gücünün artırılması hususunda oldukça önemli olmakla beraber anahtar sektörlerin belirlenmesi bölgelerarası farklılıkların en aza indirgenmesi ve bölgesel kalkınma politikalarının belirlenmesi ve başarısı açısından önemli bir nokta olmaktadır (Deliktaş ve Çelik, 2018).

Bu çalışmada TR31- İzmir Düzey-II bölgesinin karşılaştırmalı üstünlüğünün geliştirilmesi ve bölgesel rekabetçi üstünlüğünün sağlanabilmesi adına stratejik sektörlerin tespit edilmesi, ele alınan çalışma dönemi süresince değişiminin ortaya konulması amacıyla Yoğunlaşma Katsayısı (LQ) Analizi yöntemi ile bölgedeki sektörlerin ulusal ekonomiye kıyasla ne ölçüde yoğunlaşmış olduğu, bölgenin kümelenme potansiyeline sahip veya uzmanlaşmış sektörleri ortaya konulmaktadır. İkinci bölümde bölgesel kalkınma, kümelenme ve sektörel yoğunlaşma konusu ayrıca ele alınmış, devamında metodoloji ve bu konuda gerçekleştirilmiş benzer çalışmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde analize konu veri ve yöntem kısımlarına yer verilmiş olup Yoğunlaşma Katsayısı (LQ) analiz yöntemi açıklanmış, istihdam verileri ile ithalat ve ihracat verileri olmak üzere iki farklı veri seti üzerinden gerçekleştirilen yoğunlaşma katsayısı analizi sonuçları bulgular kısmında değerlendirilmiştir. Sonuç kısmında genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

2. BÖLGESEL KALKINMA, KÜMELENME VE SEKTÖREL YOĞUNLAŞMA

Geçmişten günümüze bir araştırma ve tartışma konusu olan küreselleşme ile birlikte artan bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları, başka bir deyişle bir bölgenin başka bir bölgeye kıyasla üstün bir başarı göstermesi bu başarının açıklanması hususunda yeni çalışmaları ve yeni bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir. Söz konusu bölgelerin başarısını, organizasyonel gelişmesini ve teknolojik öğrenmenin yığılma (yığışma) ile birlikte gerçekleştiğini ifade eden bu yaklaşım belli sanayi bölgelerinin belirli bir bölgede yoğunlaşması ve kümelenmesi sanayilerin birbirine yakınlığından dolayı bir coğrafi bölge veya kentsel alan içerisinde oluşması olarak tanımlanan yığılma ekonomileri bölgesel iktisat literatüründe yerleşme ekonomileri olarak da adlandırılmaktadır (Sungur, 2015).

Bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları geçmişten günümüze bir tartışma konusu olup uzun yıllardır süren yapısal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksul ve geri kalmış bölgelerden gelişmiş ve sanayileşmiş bölgelere gerçekleşen göçler, büyüme potansiyeli düşük olan göç veren bölgelerin rekabet edilebilirliğini daha da azaltıp yoksulluğun çıkmaz bir döngüye dönüşmesine sebep olurken aynı şekilde göç alan bölgelerde ise refah artışını engelleyen birçok sosyoekonomik sorunları beraberinde getirmektedir. Bu hususta toplumsal ve ekonomik sorunlar, göç ve çeşitli negatif dışsallıklar gibi sorunları beraberinde getiren bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını sadece bölgesel düzeyde değil ulusal düzeyde de bir sorun haline getirmektedir (Türkcan ve Çelik, 2020:7-9).

Ekonomik kalkınma sürecinde Türkiye'nin de yaşadığı en büyük sorunlardan birisi olan yaratılan refahın bölgeler arasında eşit bir şekilde dağıtılmaması hususu yani bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları olmaktadır. Bu bağlamda bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi konusunda bölgesel dinamikleri, rekabet üstünlüğü sağlayan sektörel yoğunlaşma ve kümelenme konuları ön plana çıkmaktadır (Günaydın, 2013).

Ekonomik gelişmenin ve rekabetçiliği sağlayan unsurların başında gelen kümelenme, müdahale gerektirmeden kendiliğinden oluşan belirli bir bölgede yığılan firmalar ve ilgili sektörlerin yoğunlaşması olarak tanımlanmaktadır. Bazı bölgelerin bazı sektör, ürün veya hizmet ile anılması ve sektördeki yatırımcıların o bölgeye yönelmesi kümelenmenin somut bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Sarıtaş ve Tunca'nın bahsettiği üzere Porter, inovasyon yapabilme yeteneğini en önemli rekabet kriteri olarak belirtirken, bir bölgede yer alan sektörler ile ilgili aktörler arasındaki iş birliği ve paylaşım ortamlarının yaratımının inovasyonu ve beraberinde rekabetçiliği arttırdığını belirtmektedir. Bu kapsamda kümelenme tanımı belirli bir bölgede belirli bir sektörde faaliyet gösteren, aralarında rekabet olmasına rağmen iş birliği içerisinde bulunan üniversiteler, ticaret ve sanayi odaları, kamu kurumları gibi firmalar, tedarikçiler, hizmet sağlayıcıları ve ilgili kurumlardır. (Porter, 1998: 77; Sarıtaş ve Tunca, 2017: 84) Bu doğrultuda kümelenme, kusursuz işleyen ve bileşenleri arasında iyi bir iletişimin geliştirildiği, rekabetçiliği sağlayan, bölgesel ve sektörel bir inovasyon sistemi olarak verimlilik, istihdam, büyüme ve bölgesel gelişme çerçevesinde destekleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Coğrafi yakınlık coğrafi olarak ortak bir mekânı paylaşan aynı sanayi faaliyet kolunda çalışan firmalar arasında işbirliği ihtiyacını doğururken, söz konusu coğrafi yakınlık ve ekonomik faaliyetlerin belirli bir bölgede ve mekanda yoğunlaşması bilgi yayılımı hususunda yerleşme ve yerele bağlı kalma noktalarında önem taşımaktadır. Coğrafi yakınlık bilgi yayılımını sağlarken, teknolojik gelişmeyi ve yayılımını beraberinde getirmekte diğer firmalar açısından da verimliliğin artışı sağlamaktadır. Firmaların birbirleriyle iş birliği içerisinde olması ağ yapıları oluştururken rekabetçi bir sanayi yapısının oluşumuna katkı sağlamaktadır (Sungur, 2015).

Sektörel yoğunlaşma ve kümelenme yapıları ile firmaların belirli bir coğrafi alanda yığılması yani yoğunlaşmaları ile sağlanan birliktelik unsuru firmaların kaynaklara hızlı ulaşımını ve temel girdi maliyetlerinde azalışı sağlarken bu yapılar aynı zamanda yeni yatırımcıların bölgeye dikkatinin çekilmesi ile ilgili sektöre yatırımların artmasını sağlamaktadır. Bir kentin veya bölgenin sanayileşmesi, gelişmesi ve kalkınması birbirini tamamlayan sektörlerin belirli bir mekânda yoğunlaşmalarından başka bir ifade ile sektörel yoğunlaşma ve kümelenme ile birlikte ortaya çıkan pozitif dışsallıklar ile mümkün olabilmektedir.

3. İLGİLİ LİTERATÜR

Literatürde genel anlamda kümelenme analizi ve buna bağlı olarak bölgede öne çıkan yoğunlaşmış sektörlerin belirlenmesinde farklı yöntemler kullanılmaktadır. Bunlardan en çok tercih edilenleri Herfindahl-Hirshman İndeksi, Değişim Payı Yaklaşımı, Bölgesel Girdi-Çıktı Yaklaşımı, Coğrafi Yoğunlaşma Katsayısı, Yoğunlaşma Katsayısı ve Üç Yıldız Analizi yöntemleri olup temelde odak noktaları ise istihdam verilerine dayanıyor olmalarıdır. (Şen ve Sandal, 2017). Bu çalışmada kullanılan Yoğunlaşma Katsayısı (LQ) analiz yöntemine çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bu bölümün devamında ise yoğunlaşma katsayısı analiz yöntemi ile gerçekleştirilmiş ilgili çalışmaların literatürüne yer verilmiştir.

Çiftçi (2018), yapmış olduğu çalışmada Türkiye'de sektörel verimliliğin bölgeler arası analizini yapmak amacıyla 2014 yılı için 26 Düzey-II bölgesi için TÜİK raporlarından sırasıyla Atkinson bölgesel eşitsizlik endeksi, Lokasyon katsayısı yöntemi ve Pearson-Spearman-Kendall korelasyon katsayıları ile analiz etmiştir. Atkinson bölgesel eşitsizlik endeksi analizi yöntemiyle Türkiye'de tarım sektöründe sektörel istihdamın sektörel üretime kıyasla %19,7 ile diğer sektörlerle kıyasla en yüksek oranla dengesiz dağılarak sosyal refah kaybına yol açtığı sonucuna ulaşmıştır. Lokasyon katsayısı analiz yöntemi sonucunda ise istihdamın ve üretimin sektörler göre uzmanlaşması hususunda tarım çalışanlarında 15, sanayi çalışanlarında 4 bölgede uzmanlaşma görüldüğü hizmetler sektöründe çalışanlarda hiçbir bölgede uzmanlaşma görülmedi sonucuna varmıştır. Sektörel üretim kapsamında ise tarım üretiminde 18, sanayi üretiminde 4 bölgede uzmanlaşma olduğu ve hizmetler sektöründe üretimde hiçbir bölgede uzmanlaşma

olmadığı sonucuna varmıştır. Son analiz aşamasında ise bölgesel uzmanlık katsayıları (LQ) arasındaki korelasyon ilişkisinin en yüksek %80 ile sanayi sektöründe olduğu bulgusunu elde etmiştir.

Eser ve Köse (2005), Türkiye’de imalat sanayinin sanayi coğrafyasındaki yığılma, kümelenme ve yerleşme eğilimlerini ortaya koymak amacıyla 2000 yılına ait verileri kullanarak 44 il için 12 alt sektörde kesit analizi yöntemi ile çalışmışlardır. Analiz sonucu Türkiye’de sanayinin mekânsal olarak dengesiz ve kutuplaşmış bir dağılıma sahip olduğunu, imalat sanayideki endüstriyel faaliyetlerin başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerde yoğunlaştığını saptamışlardır. Teknolojik düzey sınıflandırması kapsamında da yüksek katma değer yaratan, sermaye yoğun nispeten ileri teknoloji kullanan sanayilerin az sayıda ilde kümелendiğini saptamışlardır. Endüstriyel çeşitlenmenin az sayıda sektörde uzmanlaşma gösteren düşük gelir düzeyine sahip illerde zayıf olduğu ve çoğunlukla emek yoğun, düşük teknoloji sanayilerde uzmanlaşan illerde yerleşme eğilimlerinin gözlemlendiği sonucunu elde etmişlerdir.

İskenderoğlu ve Gülseren (2017), çalışmalarında üretim, yatırım, teşvik verileri ve ithalat, ihracat verileri ayrı olmak üzere iki ayrı veri seti üzerinden bölgesel kalkınma konusunu incelemişlerdir. Niğde ili özelinde 2006-2014 dönemi bölgede ülke ekonomisine kıyasla hangi faaliyet alanlarının yoğun olduğunu ve bölgesel kalkınma sürecinin hangi eksene doğru ilerlediğini ortaya koymak amacıyla yoğunlaşma katsayısı analiz yöntemi ile çalışmışlardır. Analiz sonucunda Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı, Tarım ve Ormancılık İthalatı, Tarım İhtisas Kredileri, Toptan ve Perakende İhracatı, Mesleki İhtisas Kredileri, Tarım ve Ormancılık İhracatı, Bitkisel Üretim Değeri, Resmi Kuruluşlar Mevduatı bileşenlerinin bölgede ulusal ekonomiye kıyasla yoğunlaşmış olduğu ve bölgesel kalkınmayı desteklediği sonucuna varmışlardır.

Manavgat ve Saygılı (2014), çalışmalarında Ege Bölgesi’nde endüstriyel faaliyetlerin coğrafi ve sektörel yoğunlaşmasını analiz etmek amacıyla İBBS Düzey 2 bölgelerindeki imalat sektörlerini teknoloji sınıflandırmasına göre Yoğunlaşma Katsayısı Analizi yöntemiyle 2001-2009 dönemi ele almışlardır. Ege Bölgesi İBBS Düzey 2 alt bölgelerinde iki basamaklı ürün gruplarına göre yoğunlaşma katsayıları hem Ege Bölgesini hem de Türkiye’yi referans alarak hesaplamışlar, analize konu olan süre boyunca değişimini ortaya koymuşlardır. Ege Bölgesi alt bölgelerinde endüstriyel faaliyetlerin analize konu olan dönemde düşük ve orta ileri teknoloji düzeyinde yoğunlaşmış olduğu ancak zamanla yoğunlaşmanın azaldığı sektörler incelendiğinde ise düşük teknoloji sektörlerinin yüksek teknolojiye kıyasla daha yüksek oranda azaldığını saptamışlardır. TR31 İzmir bölgesinde yoğunlaşmış sektör sayısının diğer bölgelere kıyasla daha fazla olduğu fakat zamanla bu sektörlerde yoğunlaşmanın azaldığı sonucunu elde etmişlerdir. TR32 bölgesinde yoğunlaşmış sektörlerin sayısının az olduğu ancak sektörel yoğunlaşma katsayılarının yüksek olduğu, TR33 bölgesinde ise Ege bölgesinde sanayi faaliyetlerinde en zayıf sektörel yoğunlaşmanın olduğu sonucuna varmışlardır.

Sarıtaş ve Sungur (2017), çalışmalarında kümelenme kavramı ile rekabet edilebilirlik arasındaki ilişkiyi ve kümeleri oluşturan değer zincirlerinin birbiriyle olan bağlantılarını ortaya koymak amacıyla Batı Akdeniz Bölgesinde faaliyet gösteren imalatçı KOBİ’ler örneklemini üzerinden 22 sektörde Porter Modeline dayanarak geliştirdikleri istatistiksel bir sektörel kümelenme modeliyle analiz gerçekleştirmişlerdir. Analize konu olan tüm işletmelerin orta düzeyde kümelenme derecesine sahip olduğu, Motorlu Kara Taşıtı İmalatı sektörünün en yüksek ve Tütün Ürünleri İmalatının ise en düşük kümelenme derecesine sahip olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Mikro ölçekli işletmelerin küçük ölçeklilerden, küçük ölçekli işletmelerin ise büyük orta büyüklüktekilerden daha iyi kümелendiği sonucuna ulaşmışlardır. Kümelenme düzeyinin tespit edilmesi ile avantajlı sektörlerin belirlenmesi, bölgede uygulanacak kümelenme modeli yerelde kalkınmayı sağlayarak yerel rekabet avantajını sağlayabileceğini belirtmektedirler.

Sungur (2015), yapmış olduğu çalışmada Antalya, Isparta ve Burdur illerinde ve bütün olarak TR61 Düzey-II bölgesinde öne çıkan sektörleri tespit etmek ve değişimini ortaya koymak amacıyla 2009-2012 dönemi TÜİK Yıllık İmalat Sanayi İstatistikleri kullanarak yoğunlaşma katsayısı yöntemi ile analiz etmiştir. Analiz sonucunda 08- diğer madencilik ve taşocakçılığı, 23- diğer metal olmayan mineral ürünler imalatı ve 16-Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı sektörlerinin bölgede öne çıkan sektörler olduğu bulgusunu elde etmiştir. Bölgede öne çıkan, yoğunlaşmış sektörlerin değişim gösterdiği başka bir deyişle statik değil dinamik olduğu sonucuna varmıştır. Bu kapsamda Antalya’da turizm ve ilişkili sektörlerle bağlı olarak içecek imalatı ve spor aletleri sektörlerinin geliştiği, buna bağlı olarak ise

konaklama, seyahat acentesi, eğlence ve yaratıcı sektörlerin yoğunlaşmanın en yüksek olduğu ve geliştiği bulgusunu elde etmiştir.

Türkan ve Çelik (2020), çalışmalarında Türkiye’de İBBS-2 Bölgeleri kapsamında 7 ana 87 alt endüstri kolunun mekânsal yoğunlaşma örüntülerini ortaya koymak amacıyla 2009-2015 dönemi çalışan sayısı, firma sayısı ve yatırım tutarı gibi makro büyüklüklerin aritmetik ortalamasına dayalı olarak Yoğunlaşma Katsayısı yöntemi ile analiz gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonucunda TR10-İstanbul Bölgesinin teknoloji yoğun ve katma değer potansiyeli yüksek sektörlerde rekabetçi üstünlüğe sahip olarak diğer bölgelerden ayrıştığı, TR51-Ankara Bölgesi açısından da pozitif yönlü bir ayrışma olduğunu elde etmişlerdir. TR42 Bölgesinin rekabetçi imalat sanayi kolları çeşitliliği ve teknoloji yoğunluğu konusunda Türkiye’nin en kapsamlı imalat sanayi kümesini oluşturduğu ve bunu TR41 Bölgesinin takip ettiği sonucunu elde etmişlerdir.

4. VERİ VE YÖNTEM

Sektörel yoğunlaşma örüntülerinin belirlenmesi amacıyla ulusal ve uluslararası literatürde yaygın olarak kullanılan Location Quotient (LQ) - Yoğunlaşma (Yerleşme) Katsayısı ölçüm yöntemi üretim ve istihdam gibi çeşitli makro büyüklükler üzerinden hesaplanan yoğunlaşma katsayıları, bir bölgede ulusal ekonomiye kıyasla ne derece yoğunluk sergilediğini ortaya koymaktadır. Hesaplanan yoğunlaşma katsayısının 1 eşik sınırından büyük olması bir bölgede seçili sektörün ulusal ekonomiye kıyasla yoğunlaşmış olduğunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda bir sektör veya endüstrinin bir bölgedeki kümelenme veya uzmanlaşma boyutlarını ortaya koymakta ve bölgelerin rekabetçi üstün yapılarının ortaya çıkarılmasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Literatürde bu yönteme ilişkin yaygın olarak tek makro değişken olarak istihdam ele alınmaktadır. Analizlerde istihdamın yanı sıra dış ticaret değişkenleri de yaygın olarak kullanılmaktadır. Ön plana çıkan istihdamın tek makro değişken olarak kullanımı ve 1 eşik değer sınırının yetersiz görülmesine karşın getirilen eleştiriler mevcuttur (Türkan ve Çelik, 2020:140-142). Bu doğrultuda eşik değerinin 1 olarak ele alınmasının bölgede yoğunlaşmış sektörlerin belirlenmesinde yetersiz görülmesi üzerine Türkan ve Çelik’in çalışmalarından referans alınarak bu çalışmada eşik değeri 1,25 olarak ele alınacaktır.

Yoğunlaşma katsayısı bir bölgede belirli bir endüstride yoğunlaşma veya uzmanlaşma derecesinin ölçülmesinde kullanılan en yaygın yöntem olmakta ve basitçe aşağıda belirtilen formül ile hesaplanmaktadır:

$$LQ = \frac{\text{Bölgenin } i \text{ endüstrisindeki istihdamının bölgenin toplam istihdamı içerisindeki payı}}{\text{Türkiye'nin endüstrisindeki istihdamının Türkiye'nin istihdamı içerisindeki payı}} \quad (\text{İzmir Kalkınma Ajansı, 2021}).$$

Yoğunlaşma Katsayısı ölçüm yöntemi belirli bir bölgede bir sektörün yoğunluğu, ilgili sektörün aynı bölgede veya ulusal düzeyde toplam değerleri referans alınarak hesaplanmaktadır. LQ değeri istihdam ve diğer parasal değişkenler yardımıyla da hesaplanabilmektedir. Matematiksel olarak istihdam verileri kullanılarak LQ(1), ithalat ve ihracat verileri kullanılarak LQ(2) olmak üzere aşağıda belirtilen formüller yardımıyla hesaplanmaktadır:

$$LQ_{i,j} = \left(\frac{E_{i,j}}{E_{i,n}} \right) \quad (1) \quad LQ_{i,j} = \left(\frac{X_{i,j}}{X_{i,n}} \right) \quad (2)$$

LQ(1) istihdam verileri kullanılarak hesaplanan Yoğunlaşma (Lokasyon) Katsayısı formülünde, i çalışılan sektör, j çalışılan bölge, n tüm birimlerim tamamı olmak üzere $E_{i,j}$ j bölgesinde i bölgesinin istihdamını, E_j j bölgesindeki tüm çalışanları ve E_n tüm sektörlerdeki çalışanları ifade etmektedir (Brantingham ve Brantingham, 1998: 268; Çiftçi, 2018: 556). LQ(2) formülünde ise $X_{i,j}$ j bölgesinde i bölgesinin ithalatını (ihracatını), X_j j bölgesinin toplam ithalatını (ihracatını), X_n ülkenin toplam ithalatını (ihracatını) ifade etmektedir.

Bu çalışmada analize konu 2014-2020 dönemi NACE-REV2 kodları 3 faaliyet kolları olan tarım, sanayi ve hizmet sektörlerine ait istihdam verileri ve 2013-2019 dönemi ISIC-REV4 faaliyet kollarına ait ithalat ve ihracat verileri olmak üzere iki farklı veri seti ele alınmakta, çalışma dönemine ait veriler Türkiye

İstatistik Kurumu'ndan sağlanmaktadır. Tek makro değişken üzerinden istihdamın alınmasının daha önce yapılan çalışmalarda yetersiz görülmesi üzerine analiz iki farklı veri seti üzerinden gerçekleştirilmekte, veri kısıtı sebebi ile istihdam bağlamında 3 alt sektör ele alınırken ithalat ve ihracat bağlamında ise 5 alt sektör ele alınmaktadır.

5. BULGULAR

TR31- İzmir Düzey-II bölgesinde istihdam verileri açısından 2014-2020 dönemi yoğunlaşma katsayısı analizi sonuçları Tablo 1'de sunulmaktadır. İthalat ve ihracat verileri açısından 2013-2019 dönemi gerçekleştirilen yoğunlaşma katsayısı analiz sonuçlarına ise Tablo 2'de yer verilmektedir.

Tablo 1. İstihdam Verileri Açısından TR31-İzmir Bölgesinin Yoğunlaşma Katsayıları

	Tarım	Sanayi	Hizmet
2014	0,498033	1,138016	1,132098
2015	0,481245	1,17669	1,112594
2016	0,539981	1,232423	1,05115
2017	0,515566	1,172252	1,089128
2018	0,459995	1,214864	1,076901
2019	0,513486	1,223773	1,055994
2020	0,469326	1,271082	1,03953

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1'de sunulan istihdam verileri açısından yapılan yoğunlaşma katsayısı analizi doğrultusunda 2014-2020 dönemi süresince tarım sektörünün yoğunlaşma katsayısı değerinin azaldığı ve 2020 yılı itibari ile 0,47'lik bir değere sahip olduğu, hizmetler sektörünün katsayı değerinin de çalışma dönemi boyunca aynı şekilde azaldığı ve 2020 yılında 1,04'lük bir değerle analiz kapsamında dikkate alınan 1,25'lik eşik sınırını aşmadığı dolayısıyla bölgesel kalkınmayı desteklemediği söylenebilmektedir. Sanayi sektörünün analize konu olan çalışma döneminde yoğunlaşma katsayısı değerinin artış gösterdiği ve çalışma döneminin son yılı olan 2020 yılında 1,27'lik bir değerle eşik sınırını aştığı, istihdam bağlamında yapılan analizde sanayi sektörünün yoğunlaşmış olduğu görülmektedir.

Tablo 2. İthalat ve İhracat Verileri Açısından TR31-İzmir Bölgesinin Yoğunlaşma Katsayıları

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık İhracatı	2,89738	3,132246	2,853127	2,697585	2,359446	2,400016	2,292212
Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı	0,883046	0,895573	0,859081	0,804045	0,678092	0,67154	0,762333
İmalat İhracatı	3,281119	3,497477	3,32114	3,355017	3,479536	3,573896	3,006841
Bilgi ve İletişim İhracatı	0,126089	0,307263	0,227295	0,194839	0,159344	0,981362	4,592289
Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor İhracatı	0,028498	0,093497	0,131246	6,386952	0,921877	0,467509	3,349297
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019

Tarım, Ormanlık ve Balıkçılık İthalatı	1,02493	1,360893	1,18134	1,17612	1,206109	1,219915	1,248794
Madencilik ve Taşocaklığı İthalatı	0,069423	0,109208	0,139474	0,166593	0,165501	0,141036	0,092387
İmalat İthalatı	1,136351	1,122522	1,106023	1,065194	1,065916	1,107194	1,122715
Bilgi ve İletişim İthalatı	0,332357	0,390802	0,370325	0,31291	0,551544	0,696749	1,279217
Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlence ve Spor İthalatı	5,192028	6,218909	9,510508	6,187498	12,17108	12,51159	2,40916

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2’de sunulan ithalat ve ihracat verileri kapsamında yapılan yoğunlaşma katsayısı analizinde ise 2019 yılı yoğunlaşma katsayıları 1,25’lik eşik sınırını aşan bileşenlerin en yüksekte düşüğe sıralandığında bilgi ve iletişim ihracatı, kültür, sanat, dinlence ve spor ihracatı, imalat ihracatı, kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor ithalatı, tarım, ormancılık ve balıkçılık ihracatı, bilgi ve iletişim ithalatı olduğu görülmektedir. İlgili bileşenlerin ulusal ekonomiye kıyasla yoğunlaşmış başka bir deyişle uzmanlaşmış olduğu ve bölgesel kalkınmayı desteklediği söylenebilmektedir.

6. SONUÇ

Ekonomik kalkınma süreçlerinde günümüzde yaşanan en büyük sorunlardan birisi olan bölgelerarası eşitsizlik farklılıkları bölgesel dinamiklerin ön planda tutulduğu ve bölgenin yerel ve küresel çapta rekabet avantajını arttıran sektörel yoğunlaşma ve kümelenme konusunun önemini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, çalışmanın literatürde daha önceden yer alan analizleri destekleyici nitelikte olması ve mevcut literatüre güncel verilerle yoğunlaşmış sektörlerin belirlenmesi ve zaman içerisindeki değişiminin ortaya konulması ile literatüre katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Bu çalışmada TR-31 İzmir Düzey-II bölgesinde öne çıkan sektörler Yoğunlaşma Katsayısı analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Analize konu istihdam verileri 2014-2020 dönemi NACE-REV2 kodları 3 faaliyet kolları olan tarım, sanayi ve hizmet sektörlerine ait olmak üzere ve ithalat ihracat 2013-2019 dönemi ISIC-REV4 faaliyet kollarına ait veriler olmak üzere olmak üzere iki farklı veri seti ile çalışılmış, çalışma dönemine ait veriler Türkiye İstatistik Kurumu’ndan sağlanmıştır.

İstihdam verileri ile yapılan analiz sonucunda 2014-2020 dönemi süresince tarım ve hizmetler sektörlerinde yoğunlaşma katsayısı değerinin azaldığı, tarım sektörünün 0,47 ve hizmetler sektörünün 1,04’lük değerlerle analiz kapsamında dikkate alınan 1,25’lik eşik sınırını aşmadığı dolayısıyla bölgesel kalkınmayı desteklemediği sonucuna varılmıştır. Sanayi sektörünün analize konu olan çalışma döneminde yoğunlaşma katsayısı değerinin artış gösterdiği ve çalışma döneminin son yılı olan 2020 yılında 1,27’lik bir değerle eşik sınırını aştığı, istihdam bağlamında yapılan analizde sanayi sektörünün yoğunlaşmış olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İthalat ve ihracat verileri kapsamında yapılan yoğunlaşma katsayısı analizinde ise 2019 yılı yoğunlaşma katsayıları 1,25’lik eşik sınırını aşan bileşenlerin en yüksekte düşüğe sıralandığında bilgi ve iletişim ihracatı, kültür, sanat, dinlence ve spor ihracatı, imalat ihracatı, kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor ithalatı, tarım, ormancılık ve balıkçılık ihracatı, bilgi ve iletişim ithalatı olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu kapsamda ilgili bileşenlerin ulusal ekonomiye kıyasla yoğunlaşmış başka bir deyişle uzmanlaşmış olduğu ve bölgesel kalkınmayı desteklediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucu elde edilen bulgular İzmir bölgesinde istihdam verileri kapsamında yapılan analiz sonucunda sanayi sektörünün, ithalat ve ihracat verileri kapsamında yapılan analizde yoğunlaşma katsayısı en yüksek olan bilgi ve iletişim ihracatının yoğunlaşmış, uzmanlaşmış olduğu ve bölgesel kalkınmayı desteklediği, söylenebilmekle beraber çalışma bulgularının zaman, veri ve yöntem kısıtı altındaki sonuçlar olduğunu belirtmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA/ REFERENCES

- ÇİFTÇİ, M. (2018). Türkiye’de Bölgelerarası Sektörel Verimliliğin Analizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 18-34.
- DELİKTAŞ, E. VE ÇELİK, N. (2018). Yozgat Bölgesi Sektörel Uzmanlaşma Analizi. III. Uluslararası Bozok Sempozyumu, 123.
- ESER, U. VE KÖSE, S. (2005). Endüstriyel Yerelleşme ve Yoğunlaşma Açısından Türkiye Sanayii: İl İmalat Sanayiilerinin Analizi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60(2), 97-139.
- GÜNAYDIN, D. (2013). Bölgesel Kalkınma Sürecinde Kümelenmeler: TR31 İzmir Bölgesi Örneği. *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, 1(2), 11-47.
- İSKENDEROĞLU, Ö. VE GÜLSEREN, M. C. (2017). Bölgesel Kalkınmada Etkili Faktörlerin Yoğunlaşma Katsayısı ile İncelenmesi: Niğde İli Örneği. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 18-34.
- İZMİR KALKINMA AJANSI, (2021). Türkiye’de Yaratıcı Endüstrilerin İBBS-2 Bölgeleri Düzeyinde Analizi: İzmir’e Bir Bakış. İzmir.
- MANAVGAT, G. VE SAYGILI, F. (2014). Ege Bölgesindeki Endüstriyel Faaliyetlerin Coğrafi Yoğunlaşması Üzerine Bir Analiz. Türkiye Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı (46 Haziran 2014), (s.1-12).
- SARITAŞ, A. VE TUNCA, M. Z. (2017). Porter Modeline Dayalı Sektörel Kümelenme Analizi: Batı Akdeniz Bölgesinde Bir Uygulama. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 82-97.
- SUNGUR, O. (2015). TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) Bölgesinde Sektörel Yoğunlaşmanın ve Yoğunlaşma Dinamiklerinin Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(3), 316-341.
- ŞEN, Ö. VE SANDAL, E. K. (2017). Gaziantep İlinde Üç Yıldız Analiz Yöntemi İle Endüstriyel Kümelenme Analizi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(38), 39-62.
- TÜRKCAN, B. VE ÇELİK, N. (2020). Türkiye’de Bölgesel İktisat, ORION, Ankara.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU”. <http://www.tuik.gov.tr/>

EXTENDED SUMMARY

A balanced and sustainable national development process is possible as long as it is supported by regional development, and it is important to support the macroeconomic policies determined to ensure national development with plans, projects and policies determined at the sectoral and regional level. In determining the plans, projects and policies to be carried out, the strengths and advantageous aspects of each province and region are based on their own dynamics, increasing the competitive power of the region with the investments to be made in this direction and making a balanced and sustainable regional development possible. Determining the prominent, clustering potential and concentrated sectors of the region is very important in increasing the competitive power of the region. In the light of all these, in this study, in order to develop the comparative advantage of the TR31-İzmir NUTS-II region and to ensure the regional competitive advantage, in order to determine the strategic sectors and to reveal their changes during the study period, the Location Coefficient (LQ) Analysis method was used to determine how much the sectors in the region compared to the national economy. In this study, it is revealed that the region has clustering potential or specialized sectors. Two different data sets, which are the employment data of the agriculture, industry and service sectors, which are the NACE-REV2 codes for the period of 2014-2020, and the import and export data of the ISIC-REV4 activity lines of the 2013-2019 period, are discussed. It is provided by the Turkish Statistical Institute. In line with the Location Coefficient Analysis made in terms of employment data, it is seen that the location coefficient value of the agricultural sector decreased during the 2014-2020 period and had a value of 0.47 as of 2020, the coefficient value of the services sector decreased in the same way throughout the working period, and 1.04 in 2020. It can be said that it does not exceed the threshold limit of 1.25, which is considered within the scope of the analysis, with a value of. In the study period, which is the subject of the analysis, the location coefficient value of the industrial sector increased and exceeded the threshold limit with a value of 1.27 in 2020, the last year of the working period, and in the analysis made in the context of employment, it is seen that the industrial sector was concentrated. In the location coefficient analysis made within the scope of import and export data, when the location coefficients of 2019 are ranked from the highest to the lowest of the components exceeding the 1.25 threshold limit, information and communication exports, culture, arts, recreation and sports exports, manufacturing exports, culture, art, entertainment, recreation and sports imports, agriculture, forestry and fisheries exports, and information and communication imports. It can be said that the relevant components are concentrated compared to the national economy, in other words, they are specialized and support regional development. Findings obtained as a result of the analysis. Although it can be said that the industrial sector in the İzmir region is concentrated, specialized and supports regional development, it should be noted that the findings of the study are the results under the constraints of time, data and method.